

JUBILEUSMTAL

Lars-Göran Lönnemark

hållet med anledning av föreningen Läckö Vänner 25-årsjubileum på Läckö slott den 23 september 2023.

Läckö Vänner!

Välkomna! Jag ser fram mot några verkligt trevliga timmar på Läckö slott!

För 25 år sedan, den 1 juni 1998, Annandag pingst, som då fortfarande var helgdag, arrangerades en medeltidsdag här på Läckö för att högtidlighålla sjuhundraårsminnet av att lagmanssonen biskop Brynolf Algotsson 1298 tagit över Läckö och förvandlat egendomen till en biskopsborg. I samband med denna medeltidsdag inbjöd Skara stift till en stiftsdag här på Läckö med påminnelse om de 700 åren. Vädrrets makter var inte gynnsamma. Kanske hängde det samman med att stiftet under dagen lät uppföra ett spel, "Arken", alltså om Noas ark, för molnen var minst sagt regntunga. Jag var då ombedd att hålla ett jubileumstal utomhus, men för regnmolnens skull blev jag hänvisad till det tält där medeltidslunchen skulle serveras efter talet. De föranmälda måltidsgästerna kände också av det hotande regnet och försäkrade sig om sina platser, så tältet var välfyllt, med fler lyssnare än vad troligen hade varit fallet om vi skulle hållit till utomhus. Nåväl, högtalaranordning hade i hast ordnats och jag skulle just inleda, - när all mat bars in, en dignande medeltidstallrik till var och en som satt vid borden. Endast en minoritet var vid denna åsyn särskilt intresserad av vad jag hade att säga. Jag kortade också ner talet av ren självbevaringsdrift. Ett jubileumsminne.

Det finns faktiskt ett tydligt samband mellan den dagen och vår dag idag. För tankarna kring de 700 åren hängde just då, 1998, samman med strävan efter och med ett incitament till att ge arbetet kring Läckö slott en nystart. Detta slott som har en så spännande och betydelsefull historia hade just då brottas med åtskilliga problem. Länets hövding Göte Bernhardsson insåg att

mycket behövde göras, organisatoriskt, administrativt, personellt, ekonomiskt. Och då dök en liten fråga upp: Varför till exempel inte starta en vänförening?

Jag vet inte om man just då påminde sig att det redan tidigare funnits en sådan knuten till Läckö, men vi fanns faktiskt för hundra år sedan redan. Låt mig säga något om den. En vänförening knuten till Läckö slott kom nämligen till på 1920-talet. Den hämtade energi ur engagemanget för Läckö slottskapells orgel från 1668, förfärdigad av Hans Horn i Göteborg. 1866 hade denna orgel flyttats till Ulriksdals slottskapell men 1929 återförts till det rum som den skapats för. Dess nya orgelverk bekostades av vänföreningen. Efter det tynade föreningen sakta bort. - Trodde jag, ja! Och jag sa så vid mitt sommartal i juni.

Men bara en vecka senare blev jag kontaktad av Sven-Olof Ask i Skara som sedan länge haft en bunt papper liggande från en bokauktion, nämligen distriktslantmätaren Gunnar Lindes häfte om floran kring Läckö slott. Sven-Olof ville gärna överlämna dessa papper till vänföreningen, som sedan kunde besluta hur man ville handskas med dem.

Jag får denna bunt och till min förvåning kan jag läsa på omslaget: *Floran inom Leckö eller Sikajocki slottsområde i Källandsö eller Otterstads socken, Källands härad av Skaraborgs län. Upptecknad åren 1938-39 på uppdrag av Lecköföreningen av Gunnar Linde.*

Och han skriver:

Här ifrågasvarande lilla område har givetvis icke förut varit föremål för särskild inventering av växtbeståndet. Att så nu skett, beror på Lecköföreningens intresse för allt, som rör slottet och dess närmaste omgivningar.

Och lite längre fram:

Linné, som på sin Västgötaresa besökte Läckö slott sommaren 1746, uppräknar några växter härifrån på följande sätt:

”Walnötsträna stodo mycket stora i slottsgården, som tillika med Ruta påckat emot de starka vint-rar 1740, emedan de av Slottet på norra sidan vore betäckta”.

Och vidare skriver Linde:

Det sista valnötsträdet torde enligt nuvarande slotts-vaktmästarens, Gustaf Åkervall, utsago ha gått un-der för cirka femtio år sedan. Den omnämnda Ruta, vinruta, har likaså dött ut. Denna användes i forna tider i förnämre kök såsom krydda finhackad på smörgås.

Och så får vi läsa:

År 1936 utplanterades genom Lecköföreningens försorg av undertecknad såväl tvenne valnötsträd som två exemplar av Ruta; särskilt valnötsträden synas trivas utmärkt. Vid planteringen påträffades resterna av de gamla stubbarna, så att de nuvarande träden med säkerhet växa på samma ställe som de gamla.

Dessa båda träd kan vi alltså se i slottsträdgården.

Efter inledningen följer själva förteckningen av 279 arter. Denna föreningens kulturgärning visste jag ingenting om när jag berättade om Vänföreningen här på Läckö den 10 juni. Vår styrelse hoppas kunna göra materialet tillgängligt på något sätt, kanske i första hand digitalt.

Vår föregångare var alltså intresserad av mer än orgeln, och vi bör kanske benämna vårt jubileum 25+!

Och en sak till ur floran, en fotnot! Gunnar Linde skriver:

Jag begagnar här tillfället omnämna att slottsvakt-mästaren Åkervall städse visat stort intresse för skyddandet och vårdandet av naturen kring slottet och välvilligt bistått vid plantering och åtgärder för växternas skyddande.

Så hade på sätt och vis Simon Irvine en föregångare. Även detta att vi i samband med sommarinvigning-en kunde överlämna hedersmedlemsbeviset till Simon framstår nu som en länk tillbaka till den första vänföre-ningen och dess strävan att försköna Läckö slott och dess omgivning.

Nu tillbaka till vår vänförening. På landshövding Göte Bernhardssons initiativ och genom länsrådet Håkan Ridals energi kom vi till under försommaren 1998. Vi är glada över att vi bland oss idag får ha både Brittmo Bernhardsson och Håkan Ridal med anknytning till ti-den före begynnelsen. Ja, Håkan, inte bara tiden före begynnelsen, inte bara begynnelsen, utan många år med avgörande insatser för vår vänförening. De första åren var du såväl sekreterare och kassaförvaltare som resear-rangör, helt enkelt föreningens alltiallo. Tack!

Till förberedelserna under våren 1998, hörde också

organiserade samtal som fördes med intresserade från konstvärlden och föreningsliv. Lena Holmstrand Krüger hörde till dem som deltog och är med oss nu.

Föreningen höll sitt första sammanträde den 16 augusti. Det leddes av förre landshövdingen i Skaraborgs län, Birger Bäckström. Övriga i styrelsen var Jane Cederquist, som var överintendent vid Statens historiska museer, för-re landshövdingen i Älvsborgs län Bengt K Å Johansson, direktörerna Arne Frisinger och Sture Öster, Garden De-signer Simon Irvine och jag själv. I sin första inbjudan till medlemskap hade interimsstyrelsen i maj 1998 skrivit:

Stiftelsen Läckö Institutets styrelse har utvecklat ett långsiktigt handlingsprogram för den fortsatta verksamheten. Tiden är mogen att samla intresset för Läckö slott och dess fortsatta positiva utveck-ling genom en ideell förening. Föreningens syfte skulle vara att ideellt och ekonomiskt stödja verk-samheten, medverka till att utveckla Stiftelsens uppgift att främja forskning och undervisning samt att bli ambassadör för Läckö slott.

Som ni kunnat läsa i vårt senaste Nyhetsbrev anspelade jag i mitt tal i somras på begreppet ”intresseorganisa-tion”, och strök under att vi verkligen utgör en sådan, vi samlas ju av ett genuint intresse för Läckö, och faktiskt av egenintresse! Läckö slott och dess historia berikar oss. Vi är en intresseorganisation där vi berikar oss!

Men, sa jag också, i en vänförening relaterar man till någon annan. I vår förening relaterar vi till en mång-hundraårig historia och till det märkliga grevparet Magnus Gabriel de la Gardie och hans maka Maria Eufrosyne. Och vi får relatera till alla som bär ansvar för att detta slott hålls i hävd och utvecklas som kulturskatt och enastående utflyktsmål. Sådan förening vill vi vara som inte utgör en extra börda utan ett stöd, och där alla som är engagerade för slottets bästa ska veta att de har vänner. I ändamålsparagrafen i våra stadgar står det nu:

Föreningens syfte är att ideellt främja och ekonomiskt stödja verksamheterna vid Läckö slott.

Hur har vi levt upp till det? Enklast är att säga att vi hittills genom våra medlemsavgifter bidragit med 2 493 350 kronor. Under de första åren gällde det främst inred-ningsdetaljer. Första gåvan bidrog 1990 till en gobeläng för 5.000. Året därpå kunde slottet köpa in fyra Sverig-estolar och en karmstol för 41.000. Slottskyrkan fick sin musikanläggning för 75.000. Vårt största bidrag, 300.000, gick till Victoriahuset. Uppsättningen av Operan *Det går an* fick 100.000. Vapensköldarna på borggården kunde renoveras genom att vi tog kostnaden, 100 000.

Men vänföreningens engagemang är långt vidare än de bidrag som medlemsavgifterna är en förutsättning för. För en vecka sedan umgicks Elisabet och jag med eng-elskspråkiga vänner. Inte undra på att uttryck som ”vi blir ju äldre” kom att användas. Det slog mig då att när jag skulle säga det, föll orden ”we grow old”. Så vill eng-elskan ha det, inte att vi bara ”blir” äldre utan ”växer” oss äldre. We grow old. Åldrande har med växt att göra, och den avstannar aldrig. Det gav mig en insikt.

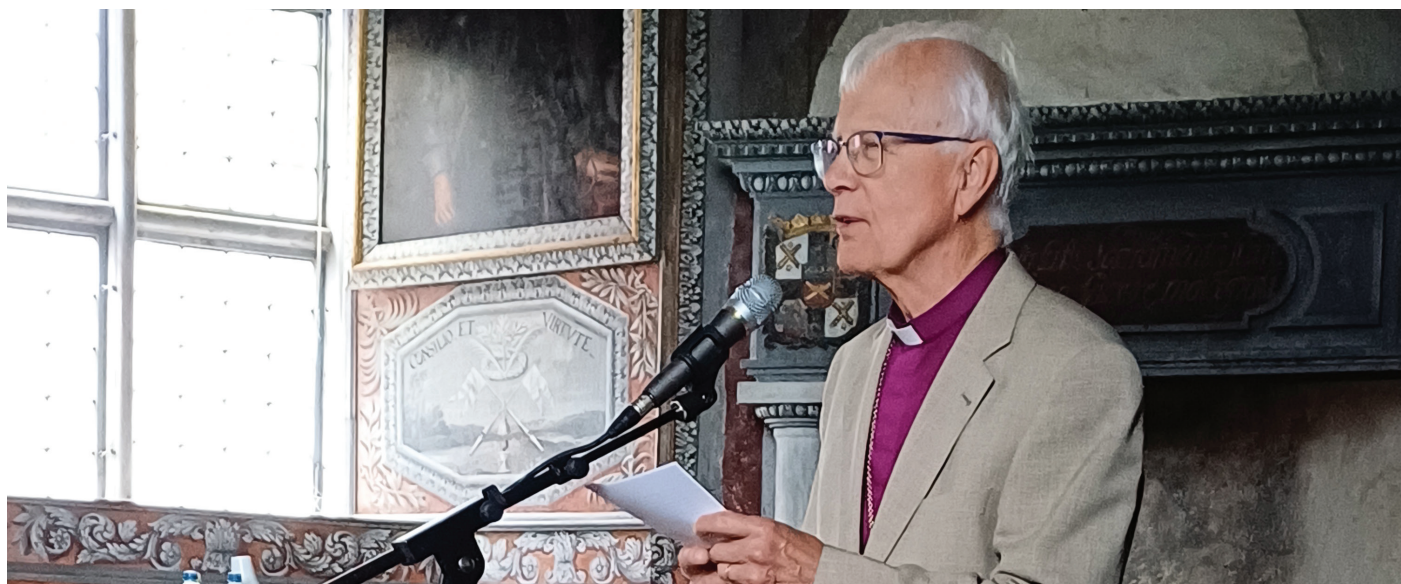

Foto: Elisabet Lönnemark

Vad är en 25-åring i relation till en 400-åring eller en 700-åring? Jo, vi kan ju säga att en 25-åring är fullvuxen, men i ett läcköperspektiv har vår förening en hisnande lång tid framför sig. To grow old. Vi växer in i framtiden.

Att tala om växt ter sig naturligt vid ett jubileum. Vår förening har vuxit under dessa 25 år, och vi är nu ungefär 850 medlemmar. Vi förväntar oss att vi ska bli fler, vi ska växa. Men inte bara växa i antal. Jo, växt har med storlek att göra, men också med fördjupning. En stolt trädkrona måste ha starka rötter. Till vår uppgift hör att vårda ett nationellt kulturarv. Det är säkerligen inte en tillfällighet att ett ord som betyder ”odling” fått bli ett så viktigt ord, ”kultur”. Läckö slott är en del av det svenska kulturarvet, och om alltså ”kultur” betyder ”odling” så ligger i det att kultur kräver en insats. En torr jord behöver bearbetas, vattnas och gödas, ja, vårdas, för att ge växt.

Om vi tänker så, är omsorgen om Läckö slott angelägen om dess miljö ska uppfattas som levande. Men kulturen gäller inte bara slottet utan också oss som vänförening och som enskilda. To grow old – att växa. På denna plats förenas intressen för historia, för konst, för växtlighet som i slottsträdgården blir till livsmedel på matbordet men en växtlighet också till pur skönhet som blir en ögats njutning och fröjd.

Historia är då inte endast ett makalöst slotts historia utan i högsta grad deras historia som befolkat det, herrskapsfolk som tjänstefolk. Vi får om en stund höra mer om dessa för oss hittills anonyma arbetare på slottet. Men våra tankar går också till det stolta paret Magnus Gabriel de la Gardie och Maria Eufrosyne, handlingskraftiga och med till synes obegränsade tillgångar. Vi kan försöka leva oss in i vad det innebar att kunna drömma, planera och genomföra det ena projektet efter det andra och att utvidga ägande och inflytande – och så förlora så gott som allt av detta, och där till synes ingen fann anledning att tacka greven för vad han gjort för sitt land. Då hade han ändå som sitt valspråk, uppsatt på läktarbarriären i slottskyrkan på Läckö, haft: ”Non nisi ad unum”, ”Intet annat än detta” nämligen omsorgen om rikets bästa. Non nisi ad unum. Vi föreställer oss vad det då kan ha betytt att då ha andliga tillgångar att ta till och få dikta:

Jag kommer av ett brusand hav på rätta glädjestranden. Min kropp skall läggas ner i grav, men Gud upptager anden. Ur mörker kommer jag till ljus, från armod till Guds rika hus, från oro till god vila. (621:3)

Och Maria Eufrosyne. Vi får anledning att komma tillbaka till henne när vi 2025 firar hennes 400-årsjubileum och då kanske framför oss har ett nytryck av hennes bönbok.

Denna plats ger så mycket stoff till ny kunskap. Den engelske forskaren Simon McKeown förbereder just nu en bok om de så kallade emblemen i Läckö slottskapell, det vill säga målningarna på bänkgavlarnas dörrar, bilder som ska sammanfatta de ord på latin som står där och en bibelhänvisning. Den boken kommer att öppna en värld för oss, kan man säga. Vi får möjlighet att reflektera över hur det var att leva omgiven av dessa bilder och tankar. Ja, hur var det att leva då? Hur var det att planera och bygga och stå i händelsernas centrum och till slut få resignera? Och hur var det att som förvaltare eller kokerska följa allt detta och fundera över sitt eget öde?

I Grönköping Veckoblads senaste nummer hittar vi apropå AI, artificiell intelligens, som det talas mycket om nu, där möter rubriken ”Snart kunna vi sluta tänka!” Jag tror inte att vi i Läckö vänförening vill ha det så utan tvärtom finna tillfällen till reflektion utifrån upplevelser knutna till Läckö, det må vara besök här och möten med kunniga guider, deltagande i festliga sommarinvigningar eller i våra resor, korta som längre och som Håkan Ridal beskriver så väl i Nyhetsbrevet. Kultur alltså. Läckö är kultur. En plats som kan berika vårt liv.

Och vi är en vänförening med starkt intresse för Läckö. För närvarande verkar vi för att få en säker cykelväg hit till Läckö, liksom att Läckö ska få en portal som anknyter till den skiss som finns bevarad från 1734.

Men, kära vänner, låt oss med dessa åtaganden samtidigt vara uppmärksamma på våra möten med varandra, så att i vänrelationen till Läckö också kan utvecklas vänskap oss medlemmar emellan. Vi har rika år framför oss.

Personligen tackar jag Läckö för de 25 åren!